

BAS-STAPPENPLAN BIJ ONLINE INCIDENTEN

Preventie: voorkomen is altijd beter dan genezen

Online seksueel grensoverschrijdend gedrag en cyberpesten zijn fenomenen die steeds vaker voorkomen op onze scholen. Die laatste doen hun uiterste best om alle online brandjes snel te blussen. Maar dit kost veel tijd en energie, en het is ook niet erg efficiënt. De meest doeltreffende manier om online incidenten te stoppen en te voorkomen is als school te investeren in een preventieve aanpak.

Inspiratie voor een integrale beleidsaanpak kan je halen uit '[Wegwijzer: cyberpesten](#)' ontwikkeld door het Kenniscentrum Digisprong, in samenspraak met het Vlaamse onderwijsveld en experts. Ook [Grenswijs](#) is een handige online tool die scholen kan helpen in het beoordelen van (online) (seksueel) grensoverschrijdend gedrag en hier een beleid rond te ontwikkelen.

Maar soms is het kwaad al geschied en verneem je als schooldirectie of leerkracht dat er zich een online incident heeft voorgedaan of nog steeds bezig is. **Snel, betrokken en stapsgewijs handelen** is dan de boodschap. Het Bureau Aanspreekpunt Scholen (BAS) en de Lokale Recherchedienst van Politie Gent bundelden voor de Gentse scholen hun expertise en ervaring in onderstaand stappenplan.

Stap 1: Evalueer het online incident met het slachtoffer

Dit is de eerste en meest cruciale stap! De evaluatie van het online incident, de ernst en mogelijke impact van het incident voer je **altijd** uit in **overleg met het slachtoffer**. De Toolkit L.O.V.E. Online ontwikkelde samen met de Nederlandse politie een handige **gespreksleidraad** om het gesprek aan te gaan met het slachtoffer. Je vindt de checklist [hier](#).

De eerste vraag die je als school moet stellen is met **welk soort online incident** hebben we hier te maken? Wat is de **aard** van het incident?

Gaat het hier om **aanvaardbaar, grensoverschrijdend of strafbaar seksueel gedrag** van opgroeiende pubers? Via de zes criteria van het **Sensoa Vlaggensysteem** kan je snel inschatten hoe ernstig de situatie is en welke opvolgingsacties (pedagogisch,

tuchtsancties, aangifte politie) je moet ondernemen (zie ook verder bij stap 4). Je vindt het Vlaggensysteem van Sensoa [hier](#).

En als het om **strafbaar gedrag** gaat, gaat het dan om:

- Ongewenst online pestgedrag?
- Delen van intieme beelden zonder toestemming of medeweten van de geportretteerde persoon? En gaat dit eventueel gepaard met afpersing (sextortion), vergelding (wraakporno) of haatboodschappen (victim blaming, slut-shaming)?
- Echte of fake, intieme beelden die online circuleren?

In tweede instantie bekijk je ook de **volgende elementen (waar, hoe, wanneer, wie, waarom, ...)** van het online-incident:

- Op welk medium circuleren de intieme beelden?
- Hoe heb je kennis gekregen van dit online incident?
- Is het incident nog actueel of afgelopen (en de periode ervan)?
- Is het incident binnen of buiten de schoolmuren gestart?
- Hoeveel jongeren zijn er bij betrokken?
- Hoeveel hiervan kunnen ook als slachtoffer beschouwd worden?

Ten derde maak je een inschatting van **de impact** van het online incident op:

- de betrokken leerling(en);
- de school;
- de leerkracht(en) – zijn zij betrokken als slachtoffer, getuigen, verdachte;
- derden – zijn er leerlingen van een andere school betrokken, is er ook sprake van meerderjarige derden?

Je probeert ook de mate van verspreiding in te schatten: hoe breed circuleren de beelden?

Ten vierde probeer je te achterhalen of de **betrokken personen gekend** zijn. Stel hiervoor de **volgende vragen**:

- Zijn de betrokken jongeren leerlingen van de school?
- Kunnen zij worden geïdentificeerd zonder tussenkomst van derden?
- Welke jongeren kunnen worden geïdentificeerd als slachtoffer?
- Zijn er leerlingen bij van een andere school en is hun identiteit gekend?

Ten vijfde sluit je af met het **slachtoffer** te bevragen naar **zijn / haar ervaring, gevoel en wensen**:

- Hoe wenst het slachtoffer dat er wordt gehandeld? Er zijn verschillende opties mogelijk: niet handelen, discreet afhandelen, aankaarten in beperkte groep,

confrontatie met de andere betrokkenen op school, herstel en bemiddeling met de betrokkenen, aangifte bij de politie, enz.

- Mogen de ouders of voogd gecontacteerd worden en op welke wijze (zie verder)?
- Houd rekening met het feit dat het slachtoffer misschien moeizaam over de gebeurtenis spreekt. Dit kan omwille van verschillende redenen: schuldgevoel, schaamte, culturele of ideologische gevoeligheden, betrokkenheid van iemand uit het gezin of de onmiddellijke omgeving van het slachtoffer, enz.
- Bespreek met het slachtoffer welke ondersteuning hij / zij wenst (klastitularis, zorgleerkracht, ICT-leerkracht, CLB, andere hulpverlening).

Stap 2: Betrek de ouders van het slachtoffer

Er is een fundamenteel verschil in de aanpak en het contact met de ouders of voogd naargelang het **slachtoffer minderjarig of meerderjarig** is.

Is het slachtoffer minderjarig, licht dan **zo snel mogelijk** de ouders of voogd in, tenzij er aanwijzingen zijn dat zij een actieve rol in de gebeurtenis spelen of hebben gespeeld.

Bereid het gesprek met de ouders / voogd voor met het slachtoffer zelf. Is het slachtoffer meerderjarig, vraag dan aan hem / haar of de ouders / voogd **mogen** worden ingelicht.

Wees **tijdens het gesprek** met de **ouders of voogd** aandachtig voor **volgende elementen**:

- Hoe wensen zij dat er wordt omgegaan met de gebeurtenis? Dit kan gelijk lopen, maar ook verschillen met de wensen van het slachtoffer.
- Communiceer van bij het begin van het contact dat ze altijd het recht hebben om aangifte te doen bij de politie van alle vormen van online incidenten (zie verder stap 4).
- Adviseer sowieso om niet online terug te reageren of het recht in eigen handen te nemen door verdachte / betrokken leerlingen op te zoeken op /in de school(omgeving). Dit zorgt soms voor een verdere escalatie, het komt het slachtoffer niet ten goede en het is mogelijks ook strafbaar.
- Bekijk verder met de ouders van het slachtoffer welke hulp en informatie ze nodig hebben.

Stap 3: Bepaal het standpunt van de school

Volgende vragen bespreek je best met het **beleidsteam van je school** om tot een gedragen standpunt te komen:

- Wat zijn de noden en verwachtingen van de school? Is dit het eerste incident of het zoveelste op rij?
- Wat is de impact van de gebeurtenis op de werking van de school en het klimaat tussen de leerlingen? Is er kans op verdere escalatie?
- Zijn er mogelijks leerkrachten betrokken bij de gebeurtenis?
- Als het slachtoffer een personeelslid / leerkracht is, vraag dan naar zijn / haar aangiftebereidheid. Ook de school kan namens het personeelslid aangifte doen.
- Als er geen aangiftebereidheid is bij het slachtoffer inzake strafbare feiten, raden we de scholen altijd aan om hun verantwoordelijkheid in deze op te nemen. De school heeft een cruciale rol om hierrond de dialoog te voeren met het slachtoffer.
- Indien noodzakelijk kan je ook de juridische dienst van jouw schoolgemeenschap / koepel om advies vragen.

Als je school reeds een integraal beleidsplan heeft uitgewerkt rond online incidenten (zie preventieve aanpak), verlies je geen tijd en kan je onmiddellijk tot actie overgaan.

Stap 4: Onderneem actie

Je hebt als school een duidelijk beeld over het online incident, je kent de wensen en zorgen van het slachtoffer én de ouders en je hebt ook het standpunt en handelsperspectief van je school bepaald. Nu kan er overgegaan worden tot actie.

4.1. Wel of geen aangifte doen bij de politie?

Het eerste actiepunt is altijd de afweging maken of je al of niet aangifte doet bij de politie. Elke optie heeft zo zijn voor- en nadelen en effect op de verdere stappen die je zet, en vereist ook **andere acties op vlak van persoonlijke ondersteuning en begeleiding, (interne en externe) communicatie, enz.**

<p>Als Gentse school kan je ook altijd advies vragen aan het Bureau Aanspreekpunt Scholen (BAS) van Politie Gent en bellen naar 09 266 67 50. We helpen je graag vooruit in de evaluatie van de aard en de impact van het online incident, en in de afweging om al dan niet aangifte te doen bij de politie.</p>
--

4.2. Aangifte bij de politie

Een aangifte is ten zeerste aan te bevelen indien:

- er ontegensprekelijk sprake is **van strafbaar gedrag** (aanzienlijk online pestgedrag, het online aanzetten tot het plegen van geweld ten aanzien van leerlingen, verspreiding van intieme beelden zonder toestemming of medeweten van de geportretteerde, sextortion, wraakporno, haatmisdrijven, enz.).
- de **impact voor het slachtoffer, voor zijn / haar omgeving of voor de school groot** blijkt te zijn. Bv. als er aanwijzingen zijn dat het slachtoffer een wanhoopsdaad of tegenoffensief overweegt, als de impact verder reikt dan één school, als ongepaste reacties van ouders of bepaalde bevolkingsgroepen ten aanzien van de school verwacht worden, als er kans is op reputatieschade van de school, enz.).

Indien één van de partijen (slachtoffer, ouders, school) beslist om een aangifte te doen bij de politie, hou je rekening met **de volgende elementen**:

- Maak zo snel mogelijk **een afspraak voor de aangifte**. Stel dat niet uit. Snel handelen is bij cyberincidenten cruciaal. Ondersteun kinderen en / of hun ouders die de Nederlandse taal niet machtig zijn bij deze aangifte. Maak samen met hen eerst online of telefonisch een afspraak en ga (indien gewenst) mee aangifte doen bij de politie. Geef bij deze afspraak zoveel mogelijk info en context mee van het online incident. Dan kan er een politieambtenaar met ervaring in de materie worden gezocht voor het akteren van de aangifte. Tijdens de aangifte is er ook altijd bijstand van een maatschappelijk werker van het Bureau Politie Zorg mogelijk.
- Verzamel zoveel mogelijk **bewijsmateriaal**.

Tips en tricks om bewijsmateriaal veilig te stellen

Het is belangrijk om zoveel mogelijk bewijsmateriaal van het verspreide beeld te verzamelen. Dat doe je door een screenshot van dit beeld te nemen, met hierop duidelijk het platform, datum en mensen die het verder hebben verspreid. Op [internetssporen.nl](https://www.internetssporen.nl) en [helpwanted.nl](https://www.helpwanted.nl) vind je goede tips hoe je internetssporen kan veiligstellen.

Daarna probeer je de beelden zo snel mogelijk **offline** te halen. Het is echter vaak moeilijk om in contact te komen met de platforms die de beelden hosten.

Volgende organisaties en stappenplannen zijn handig om beelden effectief te laten verwijderen:

[Child Focus](#) (-18 jaar) heeft als hulplijn bevoorrechte contacten met de meeste belangrijke sociale mediakanalen zoals Facebook/Instagram, Google / Youtube, X, TikTok en Snapchat. Als trusted flagger kan Child Focus er sneller voor zorgen dat bepaalde beelden van minderjarigen offline gehaald worden.

[Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen](#) (+18 jaar) informeert meerderjarige slachtoffers van o.a. (online) seksueel grensoverschrijdend gedrag over hun rechten, plichten en actiemogelijkheden en heeft een [handleiding](#) hoe je seksueel getinte beelden op internet kan verwijderen.

[Politie Leuven stappenplan](#) geeft, opgesplitst per online platform, een leidraad om intieme beelden die zonder jouw toestemming op het internet staan offline te (laten) halen.

- **Beperk de gesprekken met het slachtoffer** tot een minimum om zo het verhaal van het slachtoffer niet te kleuren met eventuele vermoedens of gedachten.
- Neem even geen verdere initiatieven en **overleg steeds met de politie** (Interventiedienst, Lokale Recherchedienst) om het politieel onderzoek niet te belemmeren, om de verdachten niet te alarmeren waardoor bewijsmateriaal kan verloren gaan, enz. Bespreek daarom met de politie zeker de **volgende zaken**:
  - het contacteren van de betrokken partijen (slachtoffer, ouders van het slachtoffer, personen die aan de oorzaak van de gebeurtenis liggen en bijgevolg door de politie als verdachte kunnen worden beschouwd, andere betrokken leerlingen, andere scholen, ...);
  - het veilig stellen van bewijsmateriaal en zoveel mogelijk de verdere verspreiding van beelden te doen stoppen;
  - het bepalen van de inhoud en tijdstip van interne (bv. gesprekken in klasverband, collega's, enz.) en / of externe communicatie inzake de gebeurtenis;
  - het betrekken van partners om de gevolgen van de gebeurtenis op school aan te pakken (zorgcollega's, CLB, enz.).

4.3. Geen aangifte bij de politie

Het initiatief voor de opvolging van het incident ligt dan bij de school, in overleg met het slachtoffer en eventueel de ouders van het slachtoffer.

4.3.1. Ga in gesprek met alle betrokken partijen

- Ga **in gesprek met het slachtoffer en de ouders** over het incident (zie stap 1 en 2).
- Bespreek samen **hoe je bewijsmateriaal kan verzamelen** (voor een eventuele latere aangifte indien nodig en als de incidenten niet stoppen) en **verdere verspreiding kan stoppen**. Schakel hiervoor eventueel de ICT-leerkracht in. Voor de verwijdering van beelden kunnen minderjarigen zich laten bijstaan door Child Focus en meerderjarigen door het Instituut voor de gelijkheid van vrouwen en mannen (IGVM).
- Bekijk samen met het slachtoffer wat er nog kan worden gedaan ter **preventie van toekomstige incidenten** (bv. in de privacy-instellingen op sociale media). Ook hier kan de hulp van de ICT-leerkracht of -verantwoordelijke handig zijn.
- Stel eventueel voor om een **vriend en / of klasgenoot** aan te duiden die **steun** kan bieden, voor zover het slachtoffer dit wenst en dit gezien de omstandigheden aangewezen is.
- Ga **in gesprek met de veroorzaker(s) van de gebeurtenis** (verdachten, pesters, verspreiders, enz.) indien het slachtoffer en ouders van het slachtoffer dat willen:
  - Vraag naar het schuldinzicht / besef bij de veroorzaker(s) en hoe ze het gedane leed gaan herstellen (indien het slachtoffer dit natuurlijk wenst).
  - Veroordeel niet de dader, maar wel het gedrag.
  - Vraag naar het waarom van het gedrag.
  - Leg voor dit ongepast gedrag een gepaste pedagogische en/ of tuchtsanctie op.
  - Bekijk met hulpverlenende partners welke ondersteuning de veroorzaker(s) eventueel nodig hebben om naar de toekomst het ongewenste gedrag niet meer te stellen en om ook zo verdere negatieve ontwikkelingen te vermijden.

Leerlingen van de eigen school betrokken?

Dan kan je gemakkelijk het gesprek met hen aangaan. Vraag om de verspreiding van berichten of beeldmateriaal onmiddellijk te stoppen. Vraag om online gespreksgroepen, waar de gebeurtenis zich heeft afgespeeld, te verlaten.

Ga na of het aangewezen is om de berichten of het beeldmateriaal te verwijderen.

Leerlingen van een andere school betrokken?

Probeer contact te leggen met de verantwoordelijke van de andere school. Vraag hem / haar om in gesprek te gaan met zijn / haar leerlingen om verspreiding van berichten of beeldmateriaal onmiddellijk te stoppen, gespreksgroepen te verlaten en / of eventueel berichten of beeldmateriaal te verwijderen.

- Ga **in gesprek met de ouders van de veroorzaker(s)** van de gebeurtenis (verdachten, pesters, verspreiders, enz.):
  - Vraag naar hun pedagogische aanpak van het incident.
  - Bespreek of ze informatie, hulp of ondersteuning nodig hebben bij de aanpak van dit incident of ruimer bij de opvoeding van hun kind(eren).

4.3.2. Interne en externe communicatie

Communicatie is een cruciaal onderdeel van crisismanagement. Bekijk zorgvuldig wat je wel / niet communiceert en hou hierbij rekening met alle betrokkenen. Foute communicatie kan namelijk leiden tot secundaire victimisatie bij het slachtoffer, maar het kan ook schade berokkenen aan de vermeende verdachte en aan het imago van de school. Ga dus doelbewust om met de interne en externe communicatie vanuit de school.

Met **interne communicatie** bedoelen we het gesprek aangaan met klas- / schoolgenoten, leerkrachten en ander schoolpersoneel. Met **externe communicatie** bedoelen we de bredere (school)gemeenschap.

Wanneer er wordt geopteerd voor een politionele aangifte, dan stem je inhoud en tijdstip van je communicatie best af met de betrokken politiedienst. Kies je niet voor een politionele, maar wel voor een pedagogische aanpak dan bepaal je samen met het slachtoffer welke communicatie er wel of niet moet gebeuren.

Als het slachtoffer en de ouders hiermee instemmen kan je in het kader van de interne communicatie de **klasgenoten** van het slachtoffer informeren. Wanneer de beelden al op de hele school circuleren zal je **alle leerlingen van de school** moeten aanspreken.

De boodschap van je communicatie bestaat uit de volgende elementen:

- De hoofdlijnen van de feiten met respect voor de privacy van het slachtoffer én dader(s). Niet iedereen moet alles weten.
- De (emotionele) gevolgen voor het slachtoffer.
- De (strafbare) gevolgen van verdere verspreiding.
- De rol van slachtoffer en dader duiden (victim blaming absoluut vermijden, de persoon die de beelden verder doorstuurde ging in de fout).
- Het belang van de rol van de omstaanders benadrukken. Foto's doorsturen doe je niet. Zo ben je medeverantwoordelijk voor de verdere verspreiding. Het is bovendien strafbaar en verergert enkel het probleem.
- De schoolvisie om een verbindende en veilige school te zijn.
- Info over bij wie leerlingen terecht kunnen met vragen of om incidenten te melden (melden is niet 'snitchen').
- Uitdrukkelijk verbieden van de verdere verspreiding van de beelden en verwijderen van alle belastend materiaal op de gsm's.

Ook **leerkrachten en schoolpersoneel** moeten geïnformeerd worden. Want zij zullen ongetwijfeld vragen krijgen van andere ouders en leerlingen. Informeer hen in hoofdlijnen en geef hen mee wie de contactpersoon (meestal schooldirecteur) is en hoe hij / zij kan gecontacteerd worden als mensen nog bijkomende vragen hebben of informatie willen. Schakel hiervoor de gekende communicatiekanalen van de school in.

Met **externe communicatie** bedoelen we de **(school)gemeenschap**. In eerste instantie moet er een communicatie gebeuren naar de ouders van je leerlingen, die natuurlijk ook deel uitmaken van je schoolgemeenschap. Ze willen en verlangen dat hun kinderen les volgen in een veilige schoolomgeving. Deze externe communicatie naar de ouders van de school kan via de gekende kanalen (bv. Smartschool of mail). Bespreek met de ouders van het slachtoffer welke info je als school mag delen. Opnieuw kan je in hoofdlijnen communiceren en benadrukken dat je school wil ijveren voor een veilige schoolomgeving en het welzijn van de leerlingen, maar dat er zich spijtig genoeg een online incident heeft voorgedaan. Benadruk ook dat je met alle betrokkene partners (slachtoffer, dader, ouders, hulpverlening, eventueel politie) aan de slag bent gegaan.

Als de pers lucht krijgt van het online incident of als de impact en het bereik heel groot is, dan is de kans groot dat de media jouw school zal contacteren voor meer informatie. Ook dan zal je een verhaal moeten klaar hebben. Overleg met de ouders van het slachtoffer wat de boodschap naar de pers mag zijn. Het is aan jouw school (en betrokken ouders) om te beslissen of de school verder proactief communiceert via de

eigen website of sociale mediakanalen van de school. In deze communicatie geef je dan ook best tips over veilig internetgebruik (die je al eerder op de schoolwebsite hebt geplaatst).

Stap 5: Preventief beleid

Met een doordachte **(reactieve) crisisaanpak** kan een school een online brandje snel blussen. Maar door ook te investeren in een **positief en veilig schoolklimaat** en een **preventief beleid** kunnen ze zelf online seksueel grensoverschrijdend gedrag, maar ook allerlei vormen van cyberpesten, voorkomen. Daarom willen we nog eens benadrukken dat voorkomen altijd beter is dan genezen.